

Het conflict als mediaframe

Overal waar zich dreiging voordoet, duiken de media op. Althans, dat is vaak wat we denken dat media doen. De onderzoekers Opperhuizen, Schouten en Klijn stelden zich de vraag hoe media-aandacht voor een onderwerp ontstaat en onderzochten daarvoor als casus de aardbevingen als gevolg van de gasboringen in Groningen. Begin 2019 publiceerde *Journalism Studies* hun artikel ‘Framing a conflict! How media report on earthquake risks caused by gas drilling’.¹ Petra Jonkers las het voor u.

De onderzoekers stelden vast dat media een grote rol hebben gespeeld in het maatschappelijke en politieke debat over het risico van gasboringen, toen ze eenmaal aandacht begonnen te schenken aan de steeds vaker optredende aardbevingen. Daarom wilden ze weten hóe de media berichtten over de aardbevingen. Daarvoor hanteren ze twee deelvragen: hoe schreven kranten in de loop van de tijd over het aardbevingsrisico in Groningen? En welke biases (vertekeningen van de werkelijkheid) daarin domineerden het nieuws? Zijn die biases in de loop van de tijd veranderd en hanteren verschillende kranten ook verschillende biases? Ze onderzochten hoe vijf kranten tussen 1990 en 2015 over de gasboringen en aardbevingen berichtten.

Frames en biases

Hypotheses voor hun onderzoek ontleenden de onderzoekers onder meer aan het zogenoemde Social Amplification of Risk Framework dat is opgesteld door Kasperson et al. Volgens dit model worden berichten over risico's tussen zender en ontvanger verspreid door *intermediates* die bij elke tussenstap een bias kiezen, iets toevoegen of weglaten. Of een risico wordt gecommuni-

ceerd hangt in sterke mate af van de kracht van deze ‘tussenstations’ en de wijze waarop zij met het nieuws omgaan. Geven ze er een persoonlijke draai aan of dramatiseren zij het nieuws? ‘*A risk issue can easily be amplified in society when emotional elements are added as anger, fear, conflict, trust and (lack of) compassion.*’ (p. 716) De veronderstelling is dat media het nieuws kunnen overdrijven en verdraaien, omdat ze gericht zijn op nieuws over zeldzame risico's, drama's, overtredingen en conflicten. Feitelijke informatie kan ook ondergeschikt worden gemaakt aan waarden en opvattingen die nodig geacht kunnen worden om voor leken onbegrijpelijke geologische data te duiden en van betekenis te voorzien.²

Nieuwsmedia lijken meer geïnteresseerd in de dramatische aspecten van risico's dan in een feitelijke beschrijving daarvan. Persoonlijke verhalen dienen onder meer voor het begrijpelijker maken van het nieuws. De veronderstelling is dat voor het bereiken van een groter lezerspubliek, omwille van commerciële belangen, journalisten voor de presentatie van het nieuws specifieke *frames* en biases vaker gaan gebruiken. Dat wordt ook

Door Petra Jonkers

wel medialogica genoemd. Een frame is volgens Entman (geciteerd door de auteurs op p. 716) ‘a process of culling a few elements of perceived reality and assembling a narrative that highlights connections among them to promote a particular interpretation. (...) make them more salient in a communication text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation and/or treatment recommendations.’ Een frame bepaalt welke elementen uit een verhaal worden uitgelicht en geduid door een specifieke woordkeuze. Er ontstaan vervolgens biases als media die frames zo consistent hanteren, dat een structurele vertekening van de werkelijkheid wordt gepresenteerd.

Een frame bepaalt welke elementen uit een verhaal worden uitgelicht en geduid door een specifieke woordkeuze

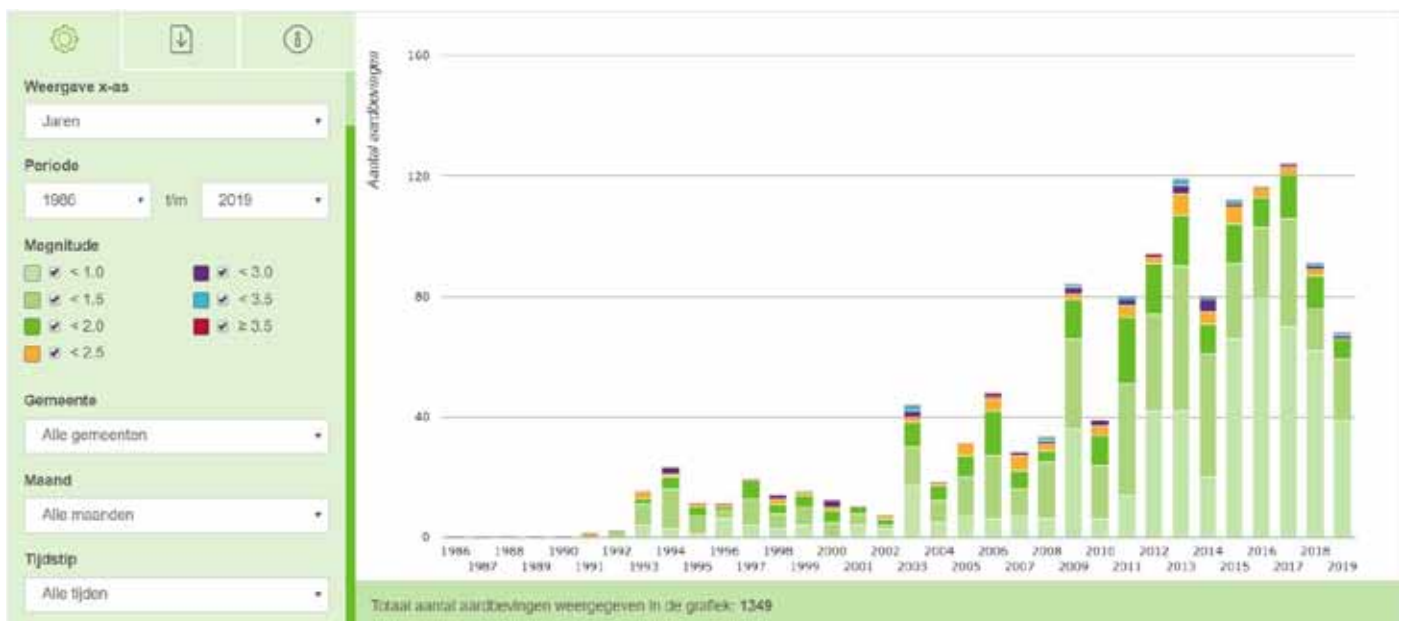
Medialisering van de samenleving

Omdat media van invloed zijn op onder meer de politieke agenda, wordt ook gesproken van ‘medialisering van de samenleving’. Politieke agenda’s kunnen lange tijd stabiel zijn en in korte tijd in reactie op mediaberichtgeving worden omgegooid; dat is althans de uitkomst van Amerikaans onderzoek.³ Als media frames kiezen omwille van de verkoopcijfers – bijvoorbeeld om in te spelen op de behoefte aan sensatie – én media hebben met die frames invloed op de politiek, dan kan het dus zijn dat de politiek indirect bepaald wordt

door de behoefte aan hogere verkoopcijfers. Dat is een belangrijk gegeven volgens Opperhuizen, Schouten en Klijn. Eerder onderzoek in Nederland liet al zien dat in berichtgeving over ruimtelijke-orderingsprojecten het conflict als duidelijk frame fungeerde, vooral in zogenaamde ‘sensatiemedia’ die nieuws ook als entertainment brengen.⁴ Populaire of sensatiemedia zouden daarvoor gevoeliger zijn dan kwaliteitsmedia, hoewel journalisten van die laatste media zich niet zomaar aan de trend lijken te kunnen onttrekken.

Er zijn verschillende biases en frames te herkennen in het nieuws. De onderzoekers noemen: personalisering door het centraal stellen van een persoonlijk verhaal, het dramatiseren van het nieuws door bijvoorbeeld te focussen op conflicten en belangentegenstellingen, de anti-autoriteitsbias, wat een preoccupatie inhoudt met de vraag of autoriteiten wel in staat zijn om hun gezag te handhaven en naleving af te dwingen, fragmentering door het presenteren van (deel)onderwerpen los van hun context of een breder verband en tot slot een negativiteitsbias, de neiging om in het algemeen negatief te zijn. Met hun onderzoek toetsen de onderzoekers de theorie naar de totstandkoming van nieuwsberichten door specifiek te kijken naar ontwikkelingen in de berichtgeving over de gevolgen van gasboringen.

De onderzoekers onderzochten berichtgeving over de aardbevingen in de periode van 1990 tot 2015 in vijf kranten: het *Dagblad van het Noorden*, *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant*, het *AD* en *De Telegraaf*. Daarbij analyseerden ze welke kranten in welke jaren over het onderwerp berichten én naar de mate waarin drie biases daarin dominant waren:

Overzicht van het aantal en de kracht van de bevingen per jaar sinds 1986 tot nu (bron: NAM). Deze grafiek komt niet in het artikel voor.

Dorpshuis Leermens gestut.
Foto: Wikipedia

de personaliserings-, dramatiserings- en negativiteitsbias. Ze verwachtten dat berichtgeving disproportioneel zou toenemen met de toename van het aantal en de intensiteit van de aardbevingen, dat alle media vaker gebruik zouden maken van de persoonlijkheids-, drama- en negativiteitsbias en dat 'sensatiepers' meer gebruikmaakt van persoonlijkheids- en dramabiases dan kwaliteitskranten. De onderzoekers codeerden eerst een aantal berichten zelf, waarna de computer zich met een *machine learning* algoritme de codering aanleerde. De fragmenterings- en anti-autoriteitsbias bleken niet via de computer te onderzoeken en daarom werden de berichten daarop niet onderzocht. De wijze van codering en verdere onderzoeksmethode beslaan een belangrijk deel van het artikel dat in deze bespreking voor *Tijdschrift Conflictantering* verder achterwege blijft.

Gaswinning en aardbevingen

In de jaren zestig startte de NAM met het exploiteren van de gasbel in Groningen. De eerste aardbevingen vonden eind jaren tachtig plaats en in 1993 legden wetenschappers een verband tussen boringen en bevingen. Met twintig bevingen was 1994 het eerste piekjaar. Daarna daalde het aantal bevingen om later weer te stijgen, met pieken in 2003, 2006 en in het bijzonder in 2009. Vanaf 2011

steeg het aantal bevingen gestaag. Aanvankelijk werd het grootste risico gezien in de bodemdaling als gevolg van de gaswinning, later kwamen daar de aardbevingen bij. Hoewel de risico's op woning schade door bodemdaling en grotere aardbevingen gestaag toenamen, speelde dat lange tijd een kleine rol in de perceptie van belangengroepen, politici en media. Dat veranderde pas met een forse beving in 2012, met een kracht van 3,6 op de schaal van Richter. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rapporteerde begin 2013 op grond van een nieuwe risicoanalyse dat de veiligheid van de inwoners in Groningen niet langer gewaarborgd was. Daarmee steeg de zorg om de risico's, werd de minister om actie gevraagd en daalde het vertrouwen van burgers: ze vonden dat er te lang was gezweven over de risico's en er te weinig transparantie was geboden. Het verhoogde risico en het rapport van het SodM leidde tot nieuwe maatregelen om de veiligheid van burgers te verbeteren.

Achterlopende aandacht

Uit de analyse van de onderzoekers blijkt dat de vijf kranten tot 2012 weinig aandacht besteedden aan aardbevingsgevaar in Nederland als gevolg van gasboringen. NRC besteedde tussen 1990 en 2002 enkele artikelen aan de bevingen. Daarna berichtten ook de andere kranten, behalve het AD, vaker

over het onderwerp, met ups en downs en zelfs een daling in 2012. Alleen het *Dagblad van het Noorden* besteedde eerder en consequenter aandacht aan de risico's, vanaf 1999. Alle dagbladen gingen vanaf 2013 beduidend meer rapporteren over de aardbevingen.

Wat betreft het gebruik van de biases, constateren de onderzoekers dat er veel aandacht is voor het persoonlijke verhaal, variërend van 20 tot 40% van de artikelen, maar dat de personaliseringsbias in de loop van de tijd niet steeds dominant is geworden, in tegenstelling tot wat de onderzoekers verwachtten. Er is geen trend waarneembaar.

De onderzoekers onderscheiden binnen de dramatiseringsbias een politiek-conflictbias, met nadruk op de onenigheid tussen politici, en een waardeconflictbias, met nadruk op een conflict in de samenleving tussen wie profiteren (de winnaars) en wie de risico's dragen (de verliezers). Beide biases worden dominant in de berichtgeving. Tussen 2013 en 2015 nam het aantal artikelen over politieke onenigheid steeds met 5% toe; ook werd steeds vaker geschreven over de botsing tussen economische waarden en veiligheid. In 2013 ging een op de tien artikelen over die botsing en in 2015 een op de drie artikelen; ook een trend. Die stijging vinden de onderzoekers in zoverre opmerkelijk, omdat het verschil in belangen in die periode op zich niet sterker werd.

Wat betreft de negativiteitsbias zien de onderzoekers dat tussen 1990 en 2012 de meerderheid van de artikelen nog 'neutraal' was, zonder negatief sentiment. Ongeveer een derde van de artikelen hanteerde het negativiteitsframe en slechts een zeer beperkt aantal artikelen betrof de positieve aspecten van gasboring. In 2014 veranderde dat rap; bijna de helft van de artikelen werd vanuit een negatief frame geschreven, dat werd iets minder in 2015.

Conflictframe vooral bij kwaliteitsmedia

De onderzoekers maken ook onderscheid naar krant. Zo gebruikte het AD in de periode van 2013-2015 de negativiteitsbias in ongeveer 30% van de artikelen, tegen ongeveer de helft in de overige dagbladen. De meeste kranten berichtten in ongeveer 20 tot 25% van hun artikelen vanuit de personaliseringsbias; daar steekt *De Telegraaf* ver bovenuit met 44%. Daarentegen berichtten de 'kwaliteitskranten' juist veel meer vanuit het waardeconflictframe. Na 2013 hanteerde NRC in 42% van alle artikelen dat frame, tegen 22% van alle artikelen van *De Telegraaf*. Dat is interessant, omdat de onderzoekers verwachtten dat 'sensatiemedia', zoals zij dat noemen, waaronder *De Telegraaf* en het AD, veel vaker dan kwaliteits-

media kiezen voor het personaliserings- en het conflictframe.

In hun conclusie spreken de onderzoekers hun verbazing uit over het feit dat de media na het eerste piekjaar wat betreft bevingen, 2009, hun berichtgeving over risico's niet intensiveerden. De onderzoekers concluderen daarom dat de media hun rol als 'waakhond in de democratie' en belangrijkste bron voor informatie over risico's gewoonweg niet goed vervulden. Ze werden pas in 2013 getriggered door het rapport van het Staatstoezicht op de Mijnen. De onderzoekers zien wel hun hypothese bevestigd dat de berichtgeving disproportioneel was ten opzichte van de actuele risicodreiging en niet de feitelijke risico's presenteerde. Het aantal artikelen steeg enorm en het nieuws werd met nieuwe frames geduid. Daaruit concluderen de onderzoekers dat de media-aandacht vanaf dat moment ook meer voortvloeit uit medialogica – het willen bereiken en vasthouden van een groot lezerspubliek, om ook commerciële redenen. De media gebruikten grotendeels dezelfde frames en kopieerden elkaar om geen scopes te missen. Daardoor werd de berichtgeving ook homogener, wat een bekend gevolg is van de strijd om lezerspubliek.

De auteurs laten zien dat media niet per se de beste bron zijn voor informatie over mogelijke risico's, hoewel dat vaak wordt aangenomen. Media rapporteerden over de risico's in Groningen in feite eerst te weinig en daarna te veel. Voor de beeldvorming is wel van belang dat de onderzoekers de berichtgeving tot en met 2015 analyseerden en niet de periode daarna, die de meeste krantenlezers en televisiekijkers zich waarschijnlijk het beste herinneren en waarin vele reportages over schade en de omgang met schademeldingen verschenen. ●

Noten

1. A.E. Opperhuizen, K.I.M. Schouten & E.H. Klijn, 'Framing a Conflict! How Media Report on Earthquake Risks Caused by Gas Drilling: A Longitudinal Analysis Using Machine Learning Techniques of Media Reporting on Gas Drilling from 1990 to 2015', *Journalism Studies* 2018, p. 1-21. Beschikbaar op repub.eur.nl/pub/104361.
2. L. S. Stewart en D. Lewis, 'Communicating Contested Geoscience to the Public: Moving from 'Matters of Fact' to 'Matters of Concern'', *Earth-Science Reviews* 2017, 174, p. 122-133.
3. F. R. Baumgartner en B.D. Jones, *Agendas and Instability in American Politics*, Chicago: The University of Chicago Press 2009.
4. I. Korthagen, *Media Logic Versus the Logic of Network Governance*, Rotterdam: Erasmus University Rotterdam 2015.

Petra Jonkers is politicooloog, rechtssocioloog en tekstschrijver. Ze schrijft o.a. over gedragswetenschappen en recht en is redactielid van dit tijdschrift.